

Zoran Grbić^{1*},

Boriša Lečić^{},**

Tatjana Skakavac^{*}**

UDC 327.88:323.28(497.11)

351.78:342.721/.722(497.11)

Stručni rad

Primljen: 12. 11. 2024.

Prihvaćen: 22. 12. 2024.

PROPUSTI U SISTEMU BEZBEDNOSNE ZAŠTITE ODREĐENIH LIČNOSTI I OBJEKATA: STUDIJA SLUČAJA ATENTATA NA LORDA MAUNTBATENA

ABSTRAKT: Pored kraćeg normativno-teorijskog uvida u subjekte sistema zaštite lica i objekata u našoj zemlji, kao i letimičnog pregleda najčešćih oblika ugrožavanja bezbednosti određenih lica i objekata, u radu su posebno obrađeni sistemski propusti u obezbeđenju određenih lica i objekata na primeru studije slučaja ubistva lorda Mauntbatena. Cilj ovog rada je da ustanovi nivo operabilnosti domaćeg teorijskog koncepta sistema zaštite lica i objekata u prepoznavanju i otklanjanju sistemskih propusta, poput onih učinjenih prilikom obezbeđenja najviših članova britanske kraljevske porodice krajem sedamdesetih godina prošlog veka.

KLJUČNE REČI: *sistem zaštite, subjekti sistema, oblici ugrožavanja, propusti u obezbeđenju*

^{1*} Doc. dr, Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkić, zorangrbic26@gmail.com

^{**} Prof. dr, Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkić, borisalecic@gmail.com

^{***} Prof. dr, Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkić, tatjana.skakavac@gmail.com

1. Uvod

U današnjem globalizovanom svetu razumno je pretpostaviti da nacionalni sistemi zaštite određenih lica i objekata počivaju na istovetnim ili vrlo sličnim pravilima bezbednosne nauke i, što je još važnije, da funkcionišu na opšteprihvaćenim standardima i uzansama struke – barem kada je reč o državama sa demokratskim uređenjem. Razlike koje se mogu uočiti u pogledu određenih elemenata pojedinih nacionalnih sistema, načina njihovog organizovanja i nadležnosti državnih organa i službi koji obavljaju poslove zaštite najviših državnih zvaničnika i objekata od nacionalnog značaja, odraz su, pre svega, specifičnih normativnih, društvenih, istorijskih i kulturoloških osobenosti i uslovljenosti u razvoju država i njihovih nacionalnih sistema bezbednosti, pa tako i sistema zaštite lica i objekata kao podsistema nacionalne bezbednosti.

2. Sistem zaštite lica i objekata

Kada je reč o sistemu zaštite lica i objekata (SZLO), tj. njegovoj sadržini koja se izučava u okviru predmeta jedne, barem kod nas, mlade naučno-nastavne discipline (Daničić & Pilipović, 2018), tri njegove sastavne celine mogli bismo izdvojiti kao oblasti koje zaslužuju posebnu pažnju, u smislu teorijskog sagledavanja, dopunjavanja i upoređivanja sa rezultatima inostranih teorijskih istraživanja, dok bi njihovu održivost, u praktičnoj primeni, bilo neophodno permanentno proveravati i preispitivati u svakodnevnom postupanju državnih organa odgovornih za bezbednost lica i objekata. To su, prema našem dubokom uverenju, sledeće celine ili oblasti: a) oblici ugrožavanja određenih ličnosti², b) oblici suprotstavljanja i konkretne mere koje nadležni državni organi preduzimaju na zaštiti lica i objekata i, na kraju, za potrebe ovog rada, c) celina koja se odnosi na specifičnosti u zaštiti rezidencijalnih objekata.

U pogledu osnovnih karakteristika SZLO, pored mnogih kao što su složenost, organizovanost i uređenost, izdvojili bismo posebno suprot-

² Pod pojmom *određene ličnosti* pomenuti autori ovde misle na „... ličnosti, odnosno funkcionere koji su određeni odlukama nadležnih organa, a u odnosu na koje nadležni organi i službe bezbednosti preduzimaju određene mere obezbeđenja...”

stavljenost njegovih ciljeva zaštite i ciljeva nosilaca ugrožavanja bezbednosti lica i objekata, kao i osobenost da funkcionisanje SZLO zavisi najviše od ljudskog faktora (Stajić & Pajković, 2008).

3. Subjekti u sistemu zaštite određenih ličnosti i objekata

Pod subjektima SZLO Daničić i Pilipović (2018) smatraju u prvom redu policiju unutar MUP-a RS, zatim vojnobezbednosne organe i jedinice poput Vojnobezbednosne agencije, Vojnoobaveštajne agencije, Vojne policije i specijalnih jedinica Vojske Srbije i, posebno, Bezbednosno-informativnu agenciju (skrać. BIA) kao „najznačajniju ustanovu koja obavlja obaveštajne, kontraobaveštajne i druge poslove bezbednosti“ (str. 104).

Pojedini autori, poput Pajkovića (2003), ne vrše ovakvu ili sličnu podjelu subjekata koji su nadležni za zaštitu određenih ličnosti i objekata. Prema ovom autoru, odgovornost za preduzimanje mera i radnji na zaštiti određenih ličnosti i objekata leži na javnoj bezbednosti koja obavlja ove poslove samostalno ili u saradnji sa BIA i vojnim službama bezbednosti.

U nastavku izlaganja ukazaćemo na najvažnije subjekte sistema zaštite određenih lica³ i objekata, shodno Uredbi o određivanju poslova bezbednosne zaštite lica i objekata (2013), a zatim ćemo se osvrnuti na najčešće oblike ugrožavanja lica i objekata i navesti neke od specifičnih načina njihove zaštite.

Članom 1 ove uredbe propisano je da „poslove bezbednosne zaštite, kako u zemlji tako i u inostranstvu, obavljaju: ministarstvo nadležno za unutrašnje poslove, Bezbednosno-informativna agencija, Vojnobezbednosna agencija, Vojna policija i jedinice Vojske Srbije“.

U okviru Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije (skrać. MUP RS) obavljanje policijskih poslova, među kojima su i poslovi bezbednosne zaštite određenih ličnosti i objekata, shodno članu 3, stav 1 i članu 30, stav 3, tačka 8 Zakona o policiji (2018), povereni su policiji, odnosno Direkciji policije u čijem se sastavu, prema Daničiću i Pilipoviću (2018), pored drugih organizacionih jedinica – uprava, nalaze i one koje, neposredno ili po potrebi, učestvuju u bezbednosnoj zaštiti odre-

³ U radu će se koristiti i pojam *određena lica*, shodno pomenutoj Uredbi.

đenih ličnosti i objekata: „Jedinica za obezbeđenje određenih ličnosti i objekata, Žandarmerija, Specijalna antiteroristička jedinica, Helikopterska jedinica i Policijska brigada“ (str. 91).

U Zakonu o Bezbednosno-informativnoj agenciji (2018) ne navode se eksplicitno organizacione jedinice niti poslovi koji se u njima obavljaju, pa tako ni poslovi bezbednosne zaštite određenih lica i objekata. Unutrašnje uređenje, sistematizacija radnih mesta, pa samim tim i poslovi koji se obavljaju u BIA, uređeni su aktom koji donosi direktor Agencije uz prethodnu saglasnost Vlade Republike Srbije. U članu 7, stav 4 ZoBIA navodi se da su podaci sadržani u aktu tajni podaci, te da se oni regulišu posebnim zakonom kojim se uređuje tajnost podataka. S obzirom na to da je reč o modernoj civilnoj službi bezbednosti iliti (kolokvijalno) *tajnoj službi* ustrojenoj organizaciono i funkcionalno po najvišim bezbednosnim standardima, razložno je ustvrditi da unutar nje postoji posebna organizaciona jedinica nadležna za bezbednosnu i kontraobaveštajnu zaštitu sopstvenih ljudskih resursa i objekata. Ovo tim pre imajući u vidu član 2 Uredbe koji direktora BIA prepoznaje kao *određeno lice* kojim nadležni državni organi i službe pružaju bezbednosnu zaštitu.

Na sličan način zakonodavac je uredio okvir nadležnosti i poslova Vojnobezbednosne (skrać. VBA) i Vojnoobaveštajne agencije (skrać. VOA). U članu 6 Zakona o Vojnobezbednosnoj i Vojnoobaveštajnoj agenciji (2013) navodi se da VBA u okviru bezbednosne zaštite pored drugih obavlja i poslove bezbednosne zaštite snaga, objekata, sredstava i aktivnosti, zatim poslove bezbednosne zaštite drugih subjekata odbrane, kao i ostale poslove i zadatke bezbednosne zaštite. U segmentu kontraobaveštajne zaštite, VBA je, između ostalog, nadležna za kontraobaveštajnu zaštitu lica, objekata, aktivnosti i tajnih podataka Ministarstva odbrane (skrać. MO) i Vojske Srbije (skrać. VS). Članom 25 istog zakona propisani su poslovi i zadaci VOA, između kojih posebno bezbednosna zaštita sopstvenih aktivnosti, lica, objekata i dokumenata, kao i bezbednosna zaštita objekata Ministarstva odbrane i Vojske Srbije, ali i lica koja su od strane MO i VS službeno upućena u inostranstvo⁴.

⁴ Uredba ne prepoznaje VOA kao organ nadležan za bezbednosnu zaštitu lica i objekata. Članom 25 stav 1 tačkama 5 i 6 Zakona, VOA proširuje svoju nadležnost i smatra se jednim od subjekata u sistemu zaštite lica i objekata.

U postojećem sistemu zaštite lica i objekata nadležnost i službena ovlašćena Vojne policije, kao organa zaduženog za bezbednosnu zaštitu, bliže su određena u članu 53 stav 1 i stav 7 Zakona o Vojsci Srbije (2019), a članom 3 Pravilnika o ovlašćenim službenim licima Vojne policije način primene policijskih mera i radnji i policijskih ovlašćenja i obavljanja poslova i zadataka Vojne policije (2022), u smislu obavljanja poslova obezbeđenja najznačajnijih vojnih objekata i određenih lica, dokumenta i naoružanja i primene službenih ovlašćenja prema civilima kada njih pripadnici obavljaju navedene poslove. U sastavu Vojne policije nalazi se i Odred vojne policije specijalne namene *Kobre* koji je zadužen za bezbednosnu zaštitu određenih lica i objekata od posebne važnosti. Pored ostalih, prioritet u radu ove jedinice počiva na preduzimanju preventivnih mera u realizaciji bezbednosne zaštite kao i na procenjivanju, planiranju i izvršavanju konkretnih zadataka na planu obezbeđenja ličnosti i objekata⁵. Još jedna jedinica Vojske Srbije uključena je kao važan subjekt u sistem zaštite lica i objekata. Reč je o Gardi Vojske Srbije čija je osnovna namena obezbeđenje vitalnih objekata sistema odbrane. Osim toga, pripadnici ove jedinice izvršavaju i zadatke koji se neposredno odnose na obezbeđivanje ljudstva i pokretnih stvari a, takođe, vrše i telekomunikaciono obezbeđenje ličnosti kada se nalaze u vojnim objektima od posebnog značaja a, po potrebi, i u drugim objektima⁶.

4. Oblici ugrožavanja određenih ličnosti

Kada se govori o oblicima ugrožavanja određenih ličnosti, pogotovo onim najtežim, kao što su političko ubistvo, najčešće se misli na politički motivisano nasilje, tj. primenu nasilja u politici i to u onom vidu ispoljavanja koji, prema Dimitrijeviću (2017), „može služiti i osporavanju vladanja, svrgavanju vlasti i političkim promenama“ (str. 23), dakle ne samo kao političko nasilje u funkciji održanja vlasti.

Mijalković, Bajagić i Popović Mančević (2023) političko nasilje vide kao „vrstu političkog čina, odnosno aktivnost“ (str. 328), a u pogledu njegovog konkretnog načina ispoljavanja Simeunović (1983) navodi

⁵ Opširnije vidi: www.vs.rs

⁶ Isto.

oblike kao što su „pretnja silom, prinuda, pritisak, psihofizičko zlostavljanje, političko ubistvo, atentat i diverzija, nasilni protesti, pobune, nemiri, terorizam, subvencija, represija, teror, ustanak i rat“ (str. 35–36).

Nas, u prvom redu, ovde interesuju političko ubistvo i terorizam, kao oblici ispoljavanja političkog nasilja, tačnije ugrožavanja bezbednosti određenih ličnosti i to, kada je reč o terorizmu, posebno onaj oblik savremenog terorizma koji se koristi „tradicionalnim sredstvima i načinima izvršenja, u vidu bombaških napada, atentata i otmica“ (Bajagić, 2012, str. 98). Prema Hofmanu (2000), sam odabir meta, taktika i oružja terorista zavisi od njihove ideologije, unutrašnje organizacione dinamike i karaktera čelnih ličnosti, ali i niza drugih unutrašnjih i spoljnih faktora.

U iscrpnoj analizi 74 atentata na 68 najviših državnih predstavnika širom sveta u periodu od 1950. do 2006. godine, a s obzirom na mesto napada, način, sredstva i motive napada, ali i druge relevantne parametre, poput rastojanja između izvršioca i mete napada, Belić (2008, str. 166) u uvodnom razmatranju rezultata svog istraživanja iznosi sledeće: „Zajedničko za sve atentate na najviše državne predstavnike je da su bili ranije planirani i pripremljeni. Mesto napada najčešće je određeno detaljnom analizom organizatora atentata. U najvećem broju slučajeva to je mesto u blizini stanovanja, mesta rada ili ‘usko grlo’ – kritična tačka na redovnoj, **ustaljenoj trasi** kretanja. Slučajnost je isključena“. U pogledu sredstava koja su korišćena (str. 166) posredi su vatreno oružje (50%) i eksplozivne naprave (41,9%), dok su ideološki motivi u najvećem broju slučajeva bili pokretači za izvršenje atentata (str. 169).

5. Mere zaštite određenih ličnosti i mere zaštite određenih objekata

Brojni domaći autori (Daničić & Pilipović, 2018, 145–154; Pajković, 2003, 79–87; Stajić & Pajković, 2008, 75–82) vrše istovetnu ili sličnu podelu mera zaštite određenih ličnosti i to na: a) operativno-preventivne mere, b) mere fizičke (neposredne) zaštite, c) protivdiverzione, preventivno-tehničke i protivpožarne zaštite, d) biološko-hemijske mere i e)

mere zdravstvene zaštite. Sve navedene mere preduzimaju se na osnovu akata nadležnih državnih organa, a u zavisnosti od određene ličnosti prema kojoj se preduzimaju bezbednosne procene ugroženosti određene ličnosti, kao i brojnih okolnosti i činjenica od značaja za bezbednosnu zaštitu određene ličnosti. Takođe, saglasnost među pomenutim autorima postoji i u pogledu četiri stepena zaštite (prvi, drugi, treći i četvrti) koji se primenjuju u zavisnosti od konkretnog oblika i izvora pretnje po bezbednost određene ličnosti.

Saglasnost pomenutih autora postoji i u pogledu mera koje se preduzimaju u zaštiti određenih objekata (i terena). Reč je o objektima koje koriste određene ličnosti a mere su: a) mere protivdiverzione (i protivterorističke) zaštite, b) mere fizičke (neposredne i dubinske) zaštite, c) mere protivprislušne zaštite, d) mere tehničke zaštite, e) mere protivpožarne zaštite i f) sanitarno-tehničke, biološko-hemijske i mere zdravstvene zaštite.

U Uredbi o određivanju poslova bezbednosne zaštite određenih lica i objekata (2013), u članu 6 navedene su sledeće mere u okviru poslova bezbednosne zaštite: a) mere kontraobaveštajne zaštite; b) preventivno-bezbednosne mere; c) mere preventivno-tehničke zaštite; d) mere fizičke zaštite i e) mere preventivno-medicinske zaštite.

Nije nam ovde namera da govorimo o svakoj pojedinačnoj meri ponaosob, bilo da je reč o segmentu zaštite lica, ili objekata iz člana 2 i člana 3 Uredbe. Za potrebe ovog rada dovoljno je napomenuti da su u okviru mera zaštite određenih ličnosti, po našem sudu, najkompleksnije operativno-preventivne mere koje preduzimaju državni organi i službe odgovorni za bezbednosnu zaštitu ovih ličnosti, tj. mere kontraobaveštajne zaštite, u smislu člana 7 pomenute uredbe, dok su mere koje se primenjuju u sklopu fizičke i tehničke zaštite objekata, po svom obimu, sadržini i složenosti najzahtevnije. Ovde, pre svega, mislimo na ofanzivnu i defanzivnu komponentu kontraobaveštajne aktivnosti kako je vidi Bajagić (2015) – u smislu „razumevanja i neutralizacije svih aspekata obaveštajne aktivnosti neprijateljskih entiteta, prikupljanja informacija i sprovođenja drugih aktivnosti u cilju zaštite od špijunaže, sabotaže i ubistava...terorističkih akata“ (str. 82). Koje će mere (vrsta, obim) biti konkretno preduzete i u kom stepenu zavisí prevashodno od bezbedno-

sne procene o ugroženosti ličnosti – objekata i stepena tajnosti podataka relevantnih za njihovu bezbednosnu zaštitu. Pre donošenja odluke o primeni konkretnih mera, od suštinskog je značaja izvršiti ocenu bezbednosnog stanja i doneti bezbednosnu procenu o ugroženosti. Prema Subošiću i Daničiću (2012), „ocena se odnosi, uslovno rečeno, na *sadašnje vreme*, pri čemu se do nje dolazi na osnovu analize aktuelnih podataka iz prošlosti i na osnovu nje izvedene sinteze, pri čemu je ona osnov bezbednosnih procena“ (str. 172). Za razliku od ocene bezbednosnog stanja, bezbednosna procena, kako to vide Krstić i Subošić, „predstavlja dokument koji sadrži sintetički zaključak o budućem stanju bezbednosnih pojava“ ili „postupak koji spaja ocenjivanje bezbednosnog stanja i donošenje odluke o primeni mera bezbednosne zaštite određene ličnosti“ (2018, str. 121). Zanimljivo je da Krstić i Subošić u svom radu, pored navođenja sadržaja bezbednosnih procena MUP-a, VBA, VOA i Vojne policije, isto to čine i u slučaju BIA i to, kako kažu, „uvidom u dokumenta [*sic!*] bezbednosnih procena ugroženosti određenih ličnosti i objekata koje izrađuje Bezbednosno-informativna agencija Republike Srbije“ (str. 124–125)⁷.

6. Studija slučaja: ubistvo lorda Mauntbatena

Ubistvo lorda Mauntbatena (Louis Mountbatten, 1st Earl Mountbatten of Burma, 1900–1979), visokog člana britanske kraljevske porodice, uz to i bliskog rođaka supruga tadašnje kraljice, kao i mentora današnjeg britanskog suverena, izazvalo je ne samo pažnju britanske i najšire svetske javnosti, već i ozbiljne polemike domaćih i stranih stručnjaka oko propusta i odgovornosti britanskih subjekata nadležnih za zaštitu članova kraljevske kuće. Napore ozbiljnih stručnjaka u rasvetljavanju pozadine ovog ubistva zamagljuju do danas i brojne teorije o zaveri, čak i u pogledu samih atentatora i njihovih motiva, iako je za ovaj teroristički akt odogovornost odmah na sebe preuzela Privremena irska republikanska armija (Provisional Irish Republican Army – PIRA). Kako navodi Simeunović (2009), reč je o terorističkoj organizaciji koja

⁷ Autoru ovog rada, inače penzionisanom pripadniku BIA, ovakav, reklo bi se - *faul*, mada, striktno posmatrano iz akademskog ugla - *koristan faul* nije, iz razumljivih razloga, ni nakraj pameti.

je nastala dvadesetih godina prošlog veka podelom tada jedinstvene organizacije IRA na više krila „kao što su Provisional IRA, Real IRA, Official IRA i sl.“ i koja se od tada u javnosti predstavlja samo kao IRA (str. 172–175).

Američki *Njujork tajms* (The New York Times) (1979) preneo je među prvima zvaničnu izjavu irskih terorista koju je za *Asošijeted pres* (Associated Press) dala IRA u Dublinu 30. avgusta iste godine preuzimajući odgovornost za Mauntbatenovo ubistvo. U izjavi se ubistvo izvedeno eksplozivnom napravom kvalifikuje i „opravdava“ kao „diskriminatorski čin da bi se engleskom narodu skrenula pažnja na kontinuiranu okupaciju“ irske zemlje.

Drugi ugledni američki dnevni list, *Vašington post* (The Washington Post) (1979), fokusirao se na detalje samog terorističkog čina u kojem je meta terorista bio lord Mauntbaten i na povezanost ovog akta terorizma sa dva bombaška napada na britansku vojnu kolonu koja je IRA izvela istog dana samo pet sati nakon eksplozije u zalivu poluostrva Malamor (Mullaghmore Peninsula, County Sligo, Republic of Ireland) ubivši 18 vojnika i jednog civila u selu Vorenpoint (Warrenpoint, County Dawn, Northern Ireland).

Za potrebe ovog rada osvrnućemo se na one činjenice i podatke o kojima u stručnoj javnosti postoji konsenzus, u smislu njihove validnosti, a koji potiču iz javno dostupnih izvora, s obzirom na to da britanska vlada relevantnu dokumentaciju o ubistvu lorda Mauntbatena još uvek nije spremna staviti na uvid javnosti, pozivajući se na Zakon o slobodi informisanja iz 2000. godine (Freedom of Information Act 2000). Prema tvrdnjama istoričara Launija (2021), „mnogi vladini dosijei koji bi mogli da pruže uvid i objašnjenje ostaju zatvoreni ... ili su uništeni“.

Ipak, nesumnjivo utvrđene činjenice o atentatu su:

- vreme izvršenja: 27. avgust 1979. u 11.45;
- mesto izvršenja: otvoren zaliv poluostrva Malamor (Mullaghmore Peninsula), County Sligo, Republika Irska (skrać. RI);
- izvršioci: najmanje dva pripadnika Privremene irske republikanske armije – PIRA, od kojih je jedan Tomas Makmahon (Thomas McMahon);

- sredstvo i način izvršenja: eksplozivna naprava od oko 23 kg gelignita⁸ podmetnuta prethodnog dana u devetometarski ribarski brod *Shadow V* i aktivirana daljinskim upravljačem;
- žrtve atentata: četvero preminulih, troje ranjenih.

Pre nego što ukažemo na propuste britanskih (i irskih) organa bezbednosti u konkretnom slučaju zaštite lorda Mauntbatena i najužih članova njegove porodice, korisno je osvrnuti se na legislaciju Ujedinjenog Kraljevstva (skrać. UK) na planu suprotstavljanja terorizmu tokom sedamdesetih godina prošlog veka.

Kako navodi Vajt (2004), „sa stanovišta krivičnog prava, između 1969. i 1985. godine, postojao je jedan važan faktor u delatnosti snaga bezbednosti Severne Irske: policija i vojska izvodile su zajedničke operacije“ (str. 237). Uvođenje prakse korišćenja krivičnog zakonodavstva, kao novog oblika borbe protiv terorizma, predložio je 1972. godine, među prvim, vrhovni sudija UK, baron Kenet Diplok (Kenneth Diplock, 1907–1985), sa ciljem da se snagama bezbednosti britanske krune u Severnoj Irskoj (skrać. SI) omoguće najšira ovlašćenja u pogledu hapšenja i pritvaranja osumnjičenih za terorizam i to bez sudskih naloga, odnosno bez vođenja sudskih procesa. Kada je reč o postupanju sudova, njima je omogućeno da vode tajne sudske postupke i donose presude na osnovu tajnog svedočenja.

Diplokov predlog je već sledeće godine prihvaćen i inkorporiran u Zakon o Severnoj Irskoj (vanredne odredbe) (*Northern Ireland (Emergency Provisions) Act 1973 – EPA*) koji je sve do 1995. godine više puta dopunjivan i menjan. Ovim zakonom policija je dobila šira ovlašćenja u smislu vođenja istrage i zaplene, kao i „da zaustavlja i ispituje civile, pa i da [...] pritvara one koji su pod sumnjom da su teroristi“ (2004, 236). Što se tiče vojske, ona je i dalje mogla pružati asistenciju policiji, osim u slučajevima hapšenja, dok je ovo ovlašćenje policija preduzi-

⁸ Visoko eksplozivna želatinasta smesa nitroglicerina i nitroceluloze pomešana sa drvenom pulpom i šalitrom. U civilnoj upotrebi koristi se najčešće u kamenolomima.

mala prema osumnjičenim licima često bez propisanog naloga.

Imajući u vidu ovako široka ovlašćenja britanske policije i vojske u borbi protiv IRA, bez obzira na činjenicu na koju ukazuje Vang (2014, 72) komentarišući kritički stav Kristofera Endrjua (Christopher Andrew), pisca autorizovane istorije britanske službe bezbednosti MI5 (Security Service MI5), da se krajem sedamdesetih godina ova služba držala po strani od unutrašnjih problema u zemlji, posebno onih u Irskoj, očigledno da je britanski nacionalni sistem bezbednosti u periodu Hladnog rata pokazivao brojne organizacione i funkcionalne manjkavosti u segmentu bezbednosne zaštite najviših predstavnika države. U prilog ovakvoj oceni ukazuju i podaci sa zvaničnog sajta MI5 (Security Service MI5) da je ova služba 1974. godine angažovala samo 7,5% svojih resursa u borbi protiv terorizma, odakle je, po našoj oceni, pretila najveća opasnost po bezbednost štićenih ličnosti, dok je 52% resursa bilo angažovano u kontrašpijunaži, a 28% resursa na planu suprotstavljanja subverzivnim aktivnostima.

Za borbu protiv terorizma, ali i neposrednu ličnu zaštitu najviših britanskih državnih funkcionera i članova kraljevske porodice krajem sedamdesetih godina prošlog veka (i u današnje vreme⁹) na teritoriji UK (Engleska, Vels, Škotska i Severna Irska) bila je odgovorna Metropoliten policija (Metropolitan Police Service – MPS). S obzirom na činjenicu da je teroristički akt izveden na teritoriji Republike Irske, dvadesetak kilometara od severnoirske granice, za obezbeđenje lorda Mauntbatena i članova njegove porodice, kao i njegovog porodičnog zamka Klasiban (Classiebawn castle) nadležni su bili pripadnici lokalne policije u sastavu irske nacionalne policije i službe bezbednosti pod zvaničnim nazivom *Garda Síochána*. Prema pisanju Bi-Bi-Sija (British Broadcasting Corporation – BBC), od početka sedamdesetih godina prošlog veka njeni pripadnici obezbeđivali su zamak Klasiban samo u periodu kada bi u njemu boravio Mauntbaten, ne duže od mesec dana u godini.

⁹ Organizacioni deo MPS, pod nazivom: Royalty Protection Group – SO14.

U vreme ubistva kraljičin rođak nije imao lično obezbeđenje, jer je smatrao da mu ono nije potrebno, a lokalna policija nije preduzimala neophodne mere zaštite ribarskog čamca koji je Mauntbaten koristio za odmor i razonodu, a koji se nalazio na vezu lokalnog javnog pristaništa u Malamoru.

Nasuprot svim ovim slabostima u funkcionisanju pojedinih elemenata britanskog i irskog sistema zaštite ličnosti i objekata, organi bezbednosti UK morali su raspolagati saznanjima o lordovoj potencijalnoj ugroženosti i, sledstveno tome, polazeći od inovirane bezbednosne procene i planova zaštite (sačinjenih nakon prestanka obavljanja javnih funkcija) preduzeti blagovremeno konkretne mere zaštite (samostalno ili u koordinaciji sa organima RI) tim pre što je IRA u svojim ranijim obraćanjima javnosti otvoreno targetirala najviše vladine funkcionere, vojske i policije UK, ali i članove kraljevske kuće, kao svoje stalne i legitimne mete. Ovo se posebno odnosi na lorda Mauntbatena, ličnost koju je ova teroristička organizacija oduvek smatrala značajnom *simboličkom* metom.

7. Zaključak

Polazeći od kraćeg uvida u subjekte i njihove nadležnosti u preduzimanju nekih od najznačajnijih mera na planu zaštite određenih ličnosti i objekata unutar našeg sistema, te najčešćih oblika ugrožavanja štićenih ličnosti i objekata od kojih mnogi predstavljaju izazov i realnu pretnju sa kojima se subjekti različitih nacionalnih sistema (pa i našeg) permanentno suočavaju, na primeru analize slučaja ubistva lorda Mauntbatena pokušali smo identifikovati i objasniti najočiglednije propuste u funkcionisanju subjekata odgovornih za bezbednost štićenih ličnosti i objekata u Ujedinjenom Kraljevstvu i Republici Irskoj.

Uvereni u korisnost potrebe za stalnim ukazivanjem na ovakve i slične propuste koji se, s vremena na vreme, javljaju i u našem sistemu zaštite lica i objekata, iznosimo na kraju rekapi-

tulaciju naših zaključaka:

- u sklopu operativno-preventivnih mera, posebno na planu prikupljanja kontraobaveštajnih i drugih podataka i saznanja relevantnih za bezbednosnu procenu ugroženosti Mauntbatena, odgovornost snose britanske civilne i vojne službe bezbednosti nadležne za suprotstavljanje terorizmu i ekstremizmu; očigledno da nadležne službe nisu imale dovoljno elemenata u bezbednosnoj proceni, a radi zaštite Mauntbatenove ličnosti tokom boravka i kretanja na području susedne države,
- na planu mera fizičke zaštite ličnosti izostalo je angažovanje neposrednog fizičkog obezbeđenja u vidu službenog (ili privatnog) pratioca/pratilaca ličnosti visokog člana kraljevske porodice; odgovornost za ovaj propust prevashodno snosi britanski MPS, ali i pripadnici irske Garde,
- takođe, nisu preduzete privremene ili *ad hoc* mere fizičke zaštite – obezbeđenja plovila koje je koristio lord Mauntbaten ili preduzimanje širih mera bezbednosne zaštite plovnog objekta angažovanjem nekog od strane zaposlenih lica/čuvara pristaništa u Malamoru,
- u okviru preventivno-tehničke zaštite nisu preduzete mere protivdiverzionog pregleda plovnog objekta u cilju otkrivanja minsko-eksplozivnih sredstava,
- i, na kraju, pripadnici irske policije i službe, osim reaktivnog odnosa u pogledu identifikovanja i hapšenja jednog izvršioca ovog terorističkog akta, nisu ispoljili proaktivan stav u preduzimanju mera preventivne bezbednosne zaštite visokog predstavnika susedne države tokom njegovog boravka na području pod njihovom kontrolom.

Literatura

- Bajagić, M. (2012). *Međunarodna bezbednost*. Beograd: Kriminalističko-policijska akademija.
- Bajagić, M. (2015). *Metodika obaveštajnog rada – drugo, izmenjeno i dopunjeno izdanje*. Beograd: Kriminalističko-policijska akademija.
- Belić, M. (2008). Analiza atentata na najviše državne predstavnike. *NBP. Nauka, bezbednost, policija*, 13(2), 153–169.
- http://www.kpa.edu.rs/cms/data/akademija/nbp/nbp_2008_2.pdf
- BBC On This Day 1950–2006 27 August. 1979: *IRA bomb kills Lord Mountbatten*.
- http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/august/27/newsid_2511000/2511545.stm
- Daničić, M., & Pilipović, V. (2018). *Sistem zaštite lica i objekata*. Novi Sad: Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkić.
- Dimitrijević, V. (2017). *Terorizam*. Beograd: Beogradski centar za ljudska prava: Dosije studio.
- Freedom of Information Act 2000.
- <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/36/contents>
- Elite UK Forces. *Royalty Protection Group (SO14)*.
- <https://www.eliteukforces.info/police/SO14-royalty-protection/>
- Hofman, B. (2000). *Unutrašnji terorizam*. Beograd: Narodna knjiga-Alfa.
- Krstić, S., & Subošić, D. Analiza mera bezbednosne zaštite određenih ličnosti. *Vojno delo*, 6, 119–132.
- Kennedy, L. (2023, August 1). The IRA Assassination of Lord Mountbatten: Facts and Fallout
- <https://www.history.com/news/mountbatten-assassination-ira-thatche>
- https://www.vojnodelo.mod.gov.rs/pdf_clanci/vojnodelo402/vd-402-2018-70-6-09-Krstic.pdf
- Lownie, A. (2021, August 27). Why was Lord Mountbatten, Prince Charles's great-uncle, assassinated? *History extra*.
- <https://www.historyextra.com/period/20th-century/lord-mountbatten-murder-assassination-ira-why-the-crown/>
- Mijalković, S., Bajagić, M., & Popović Mančević, M. (2023). *Organizovni kriminal i terorizam*. Beograd: Kriminalističko-policijski univerzitet.
- Northern Ireland (Emergency Provisions) Act 1973.
- <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1973/53>

- Pajković, D. (2003). *Obezbeđenje određenih ličnosti i objekata*. Beograd: Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije.
- Pravilnik o ovlašćenim službenim licima Vojne policije, načinu primene policijskih mera i radnji i policijskih ovlašćenja i obavljanju poslova i zadataka Vojne policije. („*Službeni vojni list*“, br. 9/2022).
- [https://www.mod.gov.rs/multimedia/file/SVL%20broj%2009%20\(1\).pd](https://www.mod.gov.rs/multimedia/file/SVL%20broj%2009%20(1).pd)
- Security Service MI5. *The later Cold War*.
- <https://www.mi5.gov.uk/history/the-cold-war/the-later-cold-war>
- Simeunović, D. (1983). *Političko nasilje*. Beograd: Radnička štampa.
- Simeunović, D. (2009). *Terorizam: opšti deo*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta.
- Stajić, LJ., & Pajković, D. (2008). *Sistem zaštite ličnosti i objekata*. Novi Sad: Pravni fakultet u Novom Sadu.
- Subošić, D., & Daničić, M. (2012). *Bezbednosni menadžment – organizacija i odlučivanje*. Banja Luka: Fakultet za bezbednost i zaštitu.
- The New York Times (1979, August 31). *Statement by I.R.A.*
- <https://www.nytimes.com/1979/08/31/archives/statement-by-ira.html>
- The Washington Post (1979, August 28). *IRA Bomb Kills Lord Mountbatten*
- <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1979/08/28/ira-bomb-kills-lord-mountbatten/d7c8b9e0-53da-493e-9635-82c38f6d6efe/>
- Uredba o određivanju poslova bezbednosne zaštite lica i objekata. („*Službeni glasnik RS*“, br. 72/2010, 24/2013).
- http://demo.paragraf.rs/demo/combined/Old/t/t2013_07/t07_0338.htm
- Vajt, Dž. R. (2004). *Terorizam*. Beograd: Alexandria Press.
- Wang, K. (2014, Jul 1). Book Review: Christopher Andrew, *The Defence of the Realm: The Authorized History of MI5*. *Pointer, Journal of The Singapore Armed Forces*, Vol. 40 No. 3
- [https://www.mindef.gov.sg/oms/content/dam/imindef_media_library/graphics/pointer/PDF/2014/Vol.40%20No.3/8\)%20V40N3_Book%20Review%20Christopher%20Andrew-s%20The%20Defence%20of%20the](https://www.mindef.gov.sg/oms/content/dam/imindef_media_library/graphics/pointer/PDF/2014/Vol.40%20No.3/8)%20V40N3_Book%20Review%20Christopher%20Andrew-s%20The%20Defence%20of%20the)
- Zakon o Bezbednosno-informativnoj agenciji. („*Službeni glasnik RS*“, br. 36/2018).
- <http://demo.paragraf.rs/WebParagrafDemo/?actid=3903>
- Zakon o policiji. („*Službeni glasnik RS*“, br. 24/2018).
- <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2016/6/1/reg>
- Zakon o Vojnobezbednosnoj i Vojnoobaveštajnoj agenciji. („*Službeni glasnik RS*“, br. 88/2009, 55/2012 – Odluka US i 17/2013).

<https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2007/116/2/reg>

Zakon o Vojsci Srbije. („*Službeni glasnik RS*“, br. 116/2007, 88/2009, 101/2010 – dr. zakon, 10/2015, 88/2015 – odluka US, 36/2018, 94/2019 i 74/2021 – odluka US).

https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_vojsci_srbije.html

<https://www.vs.rs/>